

ARTIMOJO MEILĖS KAIP ŠEIMOS BENDRYSTĖS RAIŠKA ŠIUOLAIKINĖS VISUOMENĖS KONTEKSTE

Laimutė Anužienė

ORCID <https://orcid.org/0009-0007-2377-9124>

Aušra Gruodienė

ORCID <https://orcid.org/0009-0006-6774-6538>

Anotacija

Straipsnio tikslas – atskleisti artimo meilės raiškos vertybines dimensijas, analizuojant ją šeimos sistemos ir antropologijos (teologijos) kontekste. Remiantis prielaida, kad artimo meilės pagrindas formuojasi šeimoje, o įgytos moralinės ir dvasinės nuostatos vėliau perkeliamos į visuomeninį gyvenimą, tyrime pabrėžiama šeimos reikšmė perduodant vertybes. Kokybinio pusiau struktūruoto interviu metodu apklausti Lietuvos, Lenkijos ir Ukrainos atstovai atskleidė, kad artimo meilė pasireiškia pagarba, rūpesčiu, atlaidumu, atsakomybe, tikėjimu ir tarnyste kitam žmogui. Nors visuomenėje pastebimas uždarumas ir ribotas artumo suvokimas, visų trijų tautų požiūriu šeima išlieka pagrindine erdve, kurioje ugdomas gebėjimas mylėti artimą ir per tikėjimą bei kasdienius darbus plėsti šios meilės ribas peržengiant asmeninę aplinką.

PAGRINDINIAI ŽODŽIAI: šeima, artimojo meilė, krikščioniškosios vertybės, socialinė aplinka.

Abstract

The aim of the article is to reveal the value dimensions of the expression of neighbourly love, analysing it in the context of the family system and the anthropological (theological) context. Based on the assumption that the basis of neighbourly love is formed in the family, and the acquired moral and spiritual attitudes are later transferred to social life, the study emphasises the importance of the family for the transmission of values. Representatives of Lithuania, Poland and Ukraine, interviewed using the qualitative semi-structured interview method, revealed that neighbourly love is manifested through respect, care, forgiveness, responsibility, faith, and service to another person. Although there is a noticeable isolation and limited perception of neighbourliness in society, from the point of view of all three nations, the family remains the main space in which the ability to love one's neighbour is developed, and, through faith and daily work, to expand the boundaries of this love beyond the personal environment.

KEY WORDS: family, neighbourly love, Christian values, social environment.

DOI: <https://dx.doi.org/10.15181/tbb.v95i2.2779>

Laimutė Anužienė – daktarė, lektorė, Šv. Ignaco Lojolos kolegija, Kaunas, Vilniaus g. 29, LT-44286.
El. paštas: laimute.anuziene@ilk.lt

Aušra Gruodienė – magistrė, lektorė, Šv. Ignaco Lojolos kolegija, Kaunas, Vilniaus g. 29, LT-44286.
Sielovadininkė, Kauno kartų namai, Kaunas, LT-48375. El. paštas: ausra.gruodiene@ilk.lt

Received 12/10/2025. Accepted 29/10/2025

Copyright © 2025 Laimutė Anužienė, Aušra Gruodienė. Published by Klaipėda University Press.

This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited.

Įvadas

Šiuolaikinė visuomenė žmogui kelia daugybę ekonominių, socialinių ir psichologinių iššūkių. Su pirmaisiais iššūkiais jis susipažįsta savo artimojoje aplinkoje – šeimoje: tėvo ir motinos dėka kiekvienas pradeda savo žemiškąją kelionę.

Temos aktualumas remiasi mintimi, kad gyvenimas šeimoje neapsiriboja vien materialinių poreikių tenkinimu. Šeimos susieti žmonės bendrauja tarpusavyje, padeda vienas kitam, vienas kitą palaiko, sprendžia iškilusias problemas ir pan. Beje, negalima paneigti fakto, kad pasitaiko įvairių nesutarimų, kivirčių ar pykčių. Esant panašių atvejų tarp šeimos saitais nesusaistytų asmenų, problemą galima spręsti nutraukiant bendravimą su nepageidaujamu asmeniu. Kiek kitaip yra šeimos atveju. Artimi žmonės yra tie asmenys, su kuriais žmogus yra susaistytas glaudesniais saitais nei su kitais žmonėmis, tad šiuo atveju ima veikti kiti mechanizmai, kurie lemia vidinę šeimos atmosferą (AL, 123).

Svarbų vaidmenį šioje šeimos tarpusavio santykių derinimosi situacijoje vaidina artimo meilė. Ji ne tik padeda įveikti šeimoje pasitaikančias kliūtis, bet ir sprendžia konfliktus, palengvina sunkumų našta, padeda tinkamai priimti ir atjausti kitą šeimos narį. Artimo meilės stoka kelia didelių problemų, kai negebėjimas gyventi darnoje ardo šeimos instituciją ir pažeidžia pradinę žmonių tarpusavio sąjungą.

Artimo meilės stokos problema šeimoje plečiasi, jos padariniai ima ryškėti platesnėje socialinėje aplinkoje: silpnėja kaimynų bendruomeniškumas, žmonės tampa uždaresni, įtaresni, silpsta juos vienijantys socialiniai ryšiai. Galiausiai ši tendencija persmelkia visuomenę, menkindama jos darną ir solidarumą. Susvetimėjimas užkietina žmonių širdis, jie jaučiasi vieniši, nelaimingi, pikti. Negalėjimas paskleisti savo gerumo, dalintis širdimi bei patirti meilę iš kitų žmonių šeimoje pasklinda plačiai pasaulyje, kol galiausiai grįžta ir dar giliau sužeidžia. Tai itin aktualu dabarties laiku, kai pasaulį kausto nežinomybė, o žmonės dėl to dar labiau izoliuojasi. Jie pamiršta, kad šalia yra kitas žmogus, kuriam reikia dėmesio, o negaudami meilės atsako patys panyra į dvasinę kančią. Šioje situacijoje artimo meilės veikimas gali būti ypač svarbus ir pagerinti gyvenimo šeimoje kokybę. Siekiant suvokti problemos mastą, tikslinga į šį reiškinį pažvelgti plačiau, tarpusavyje palyginant kelių, šiuo atveju Lietuvos, Lenkijos ir Ukrainos, atstovų požiūrius artimo meilės pasireiškimo šeimoje atžvilgiu.

Tyrimu buvo siekiama palyginti artimo meilės poreikio pasireiškimą Lietuvos, Lenkijos ir Ukrainos šeimos institucijose, išskiriant požiūrio panašumus ir skirtumus. Šios šalys pasirinktos dėl istoriškai susiklosčiusių aplinkybių, kylančių iš bendros istorijos ir galimai besiremiančios ta pačia vertybine sistema.

1. Literatūros apžvalga

1.1. Šeimos narių ir artimo asmens charakteristikos

Nors *šeimos* sąvoka dažnai suvokiama kaip savaime suprantama, ji gali būti analizuojama iš skirtingų perspektyvų. Šeimą galima apibūdinti pagal jos kilmę, sudėtį, socialinę funkciją ar istorinę kaitą. Vis dėlto šeima išlieka pirmąja socialine erdve, kurioje žmogus patiria santykį su kitu žmogumi, o natūraliomis sąlygomis ji dažnai būna ir paskutinė gyvojo pasaulio bendrystės vieta.

„Lietuvių kalbos terminų žodyne“ (Gaivenytė-Butler, ir kt., 2008) *šeima* apibrėžiama kaip žmonių grupė, kurią sudaro kartu gyvenantys tėvai ir vaikai. „Visuotinė lietuvių enciklopedija“ (2013) pateikia platesnį apibrėžimą, teigiama, kad šeima yra fizinių asmenų grupė, kurią sieja turtiniai ir asmeniniai ryšiai, nulemti santuokos, giminystės ar kitų teisiškai patvirtintų bei bendrą ūkį turinčių santykių.

Šeimos institucija apibrėžiama ir teisiniu lygmeniu. Lietuvos Respublikos Konstitucijos 38 straipsnyje (1992) šeima įvardijama kaip valstybės ir visuomenės pagrindas, grindžiamas laisvu vyro ir moters susitarimu sudaryta santuoka.

Krikščionybė šeimai skiria ypatingą dėmesį. Remiantis Šventuoju Raštu, šeimos kilmė siejama su Dievo kūrimo planu. Jau Šventojo Rašto pradžioje, kalbant apie žmogaus sukūrimą, pabrėžiama, kad „negera žmogui būti vienam“ (Pr 2, 18–23), todėl sukuriama moteris. Kadangi žmogus sukurtas pagal Dievo paveikslą ir panašumą (Pr 1, 26), jis nėra tik vyras ar moteris – abu kartu jie tampa viena (Pr 2, 24). Dievas juos palaimina, pašaukdamas būti vaisingus, pripildyti žemę ir ją valdyti (Pr 1, 28). Taigi šeima krikščioniškojoje tradicijoje suvokiama kaip Dievo dovana ir kartu žmogui skirtas uždavinys.

Struktūriškai šeima gali būti apibrėžiama kaip nedidelė socialinė asmenų grupė, panaši į kitas panašaus pobūdžio socialines organizacijas pagal savo struktūrą ir būdingus bruožus (Pranciškus, 2016). Pasak popiežiaus Pranciškaus, nors šeima vienija skirtingas kartas ir lytis, jos nariai pasižymi nevienodais psichologiniais bruožais, veiklos sritimis, gyvenimo būdu, pažiūromis bei poelgiais. Nepaisant šių skirtumų, šeimos narius sieja turtiniai santykiai, bendra lemtis ir nusistovėję tarpusavio ryšiai. Be to, šiandien šeimotyros specialistai šeimą apibrėžia kaip „dvasinę-moralinę visuomenės ląstelę“ – bendruomeninį vienetą, vienijamą meilės ir solidarumo (Pranciškus, 2016). Toks požiūris praplečia tradicinę šeimos sampratą ir atskleidžia jos gebėjimą reikštis meilės darbuose, neapsiribojant vien šeimos narių tarpusavio santykiais.

Galima pastebėti, kad šeimos samprata priklauso nuo konteksto, kuriame ji nagrinėjama. Vienais atvejais šeima siejama su namais, tokiu atveju ja gali būti

laikomas ir vienas atskirai gyvenantis asmuo. Kitais atvejais pabrėžiamas bendras gyvenimas su vaikais ar be jų. Vis dėlto dažniausiai taikomas modelis atitinka Jungtinių Tautų Europos ekonomikos komisijos rekomendacijas: šeima suprantama kaip kartu gyvenantys vyras ir moteris (susituokę arba ne) arba vienas iš tėvų su vienu ar daugiau vaikų (Kavoliūnaitė-Ragauskienė, 2011). Toks apibrėžimas gana tiksliai atskleidžia visuomenėje vyraujančią šeimos suvokimą ir gali būti laikomas tinkamu atskaitos tašku analizuojant artimo meilės pasireiškimą.

Nepaisant čia išsakytų minčių, siekiant išsamiau atskleisti temą, *šeimos* sąvoką tikslinga praplėsti. Šeima laikoma Dievo plano dalimi ir vadinama „gyvybės šventove“ (EV, 6). Neatsitiktinai ji nurodoma kaip viena seniausių visuomenės grupių. Šeimą galima apibūdinti kaip pirminės meilės, auklėjimo ir pagarbos laisvei erdvę (Hadjadj, 2016). Pasak to paties autoriaus, šeimoje persipina lyčių ir kartų skirtumai, kurie kuria įvairius ryšius – nuo artimiausių, santuokinių ar tėvų ir vaikų santykių, iki giminiškų senelių ir anūkų tarpusavio santykių bei platesnių visuomeninių ryšių. Šeimos kontekste atsiveria besąlygiška meilė ir laisvė priimti neišvengiamus gyvenimo dalykus. Tai rodo, kad šeima yra erdvė, kurioje meilės raiška vyksta natūraliai ir besąlygiškai, sudarydama prielaidas ugdyti gebėjimą laisvai priimti gyvenimo aplinkybes.

Žmones, su kuriais bendrauja, žmogus juos priima skirtingai. Vieni tampa draugais ar bičiuliais, kiti lieka pažįstamais ar tik atsitiktinai sutiktais asmenimis. Tie, kurie įtraukiami į artimų draugų ratą, ypač palaikant glaudesnius tarpusavio ryšius, dažnai vadinami artimais draugais. Kalbant apie pirmos ar antros eilės giminybę, tokie asmenys įvardijami kaip artimieji. Vis dėlto *artimojo* terminas gali būti aiškinamas gerokai plačiau.

Daug dėmesio *artimojo* termino reikšmėje užima Jėzaus pamoka apie gailestingąjį samarietį (Lk 10, 30–37). Ši istorija pabrėžia, kad artimuoju galima laikyti net svetimą žmogų, kuriam suteikta pagalba ir parodyta užuojauta.

Šiandienos visuomenėje artimųjų ratas dar labiau išsiplečia. Naujosios technologijos ir globalios sąveikos leidžia jausti sąsają su visos žmonijos šeima (CA, 51). Kiekvieno žmogaus veiksmai – geri ar blogi – daro didesnę poveikį, kuris siejasi ne tik su žmonėmis, bet ir su Dievu (SRS, 38), todėl žmonės tampa atsakingi ne tik už save ir artimuosius, bet ir už tuos, su kuriais tiesiogiai nesusiję. Taip *artimojo* meilės darbai įgauna globalią reikšmę.

Naujausi empiriniai tyrimai šį moralinės atsakomybės pokytį patvirtina: Z. Sun’as (2023) nustatė, kad intensyvus jaunų suaugusiųjų interneto naudojimas teigiamai koreliuoja su aukštesniu empatijos lygiu, tai rodo empatija paremto požiūrio išplitimą už tradicinių, asmeninių santykių ribų. Be to, A. M. Collins’as ir kt. (2024) sukūrė Skaitmeninės komunikacijos empatijos skalę (angl. *Digital Communication Empathy Scale*, DCES), pabrėždami, kad empatija skaitmeninėje

aplinkoje yra daugialypė. Ši skalė parodo, jog efektyviam bendravimui internetu būtini specifiniai, skaitmeniniam kontekstui pritaikyti empatijos įgūdžiai, ypač tada, kai sąveikaujama su žmonėmis iš skirtingų kultūrų ir šalių.

Iš pateiktos medžiagos matoma, kad tiek šeimos, tiek artimojo samprata gali būti gana plati, tačiau šiame tyrime remiamasi tiesioginiu šeimos suvokimu, pritaikant standartinį artimojo meilės pasireiškimą. Nors artimuoju gali būti kiekvienas žmogus, apsiribojama artimiausia aplinka.

Šeimos svarba nenuginčijama. Atsakomybę saugoti gyvybę ji gauna per Dievo siuntimą, kai Dievas prisiima visą rūpestį žmogumi (Mt 6, 25), o žmogus tampa jo dalininku. Pagal Dievo paveikslą ir panašumą sukurtas žmogus vykdo Dievo planą (Pr 1, 26). Šeimos bendradarbiavimas Dievo plane būtent ir remiasi kiekvieno jos nario gyvybės saugojimu, jaučiant atsakomybę už ją (EV, 92). Tai aiškėja įsisąmoninus tai, kad kiekvienas žmogus yra tapęs ir Dievo šeimos nariu (EV, 80). Čia galima atsekti paraleles tarp žemiškosios ir dieviškosios šeimos bei jų prisiimtą atsakomybę už gyvybės išsaugojimą.

Nepalankioje socialinėje ir ekonominėje situacijoje esantis šeimos narys nepraranda savo vertės – jam, kaip ir kiekvienam žmogui, turi būti rodoma pagarba. Toks požiūris eliminuoja egoistinius, utilitarinius tikslus ir leidžia kiekvienam šeimos nariui išlaikyti savo žmogiškos prigimties vertybes.

Ypač svarbu formuoti požiūrį į gyvybę jaunimo amžiaus grupėje, tai turėtų vykti ne tik teoriškai, bet ir suteikiant praktinės patirties (EV, 98). Taip ugdoma atjautos, supratimo ir tarnystės artimui dvasia, kuri vėliau leidžia tyra širdimi atlikti artimo meilės darbus ne tik šeimos rate.

Gyvybės klausimas užima išskirtinę vietą žmogaus egzistencijos ir socialinių reiškinių kontekste. Su juo glaudžiai susijusios įvairios veiklos kryptys, orientuotos į pagalbą artimui, kurios tampa bendro dvasinio ir socialinio veikimo dalimi bei gali būti interpretuojamos kaip dieviškojo plano raiška žemėje. Siekiant užtikrinti tokios veiklos tęstinumą, būtina visuomeninė struktūra, kurios pagrindą sudaro šeima.

Tėvai turi teisę ir pareigą ugdyti savo vaikus, formuodami dorą žmogų ir ištikimybę savo šaliai, o vaikai skatinami rodyti pagarbą tėvams, rūpintis jais bei jų turtu senatvėje (Lietuvos Respublikos Konstitucija, 1992).

Artimojo meilės darbais visi žmonės integruojami į platesnį nei asmeninę šeimą socialinį darinį. Jie kviečiami vienyti dvasia ir tapti vieningos žmonijos bendruomenės nariais (SRS, 49). Ši vis besiplečianti žmonijos šeima sudaro didingą Dievo tautą, pažymėtą Kristaus velykiniu antspaudu (DM, 9). Tai pabrėžia Bažnyčios kvietimą siekti vienybės, šalinti tarpusavio prieštaravimus, o artimojo meilės darbai prisideda prie bendro tikslo įgyvendinimo.

Naujais tyrimais pabrėžia, kad šeimos ryšį ir tvirtumą gerokai sustiprina emocinis intelektas ir socialiniai šeimos įgūdžiai (Bogdan ir kt., 2022). Kai šeimos nariai aktyviai palaiko vienas kitą, ypač krizių ar nestabilumo laikotarpiais, šeima tampa psichologinės apsaugos ir vienybės šaltiniu. Toks ryšys ne tik skatina emocinę gerovę, bet ir ugdo gebėjimą skleisti empatiją, rūpestį už šeimos branduolio ribų, stiprindama platesnius socialinius ryšius.

Prie darbų artimajam priskiriamos pareigos, apimančios ne tik gyvybės saugojimą, bet ir materialinės gerovės užtikrinimą ar net bendrauti pasirenkamus žodžius (KBK, 2198). Rūpinimasis šeimos nariais, atsižvelgiant į jų amžių ar gebėjimų stoką, yra privalomas (KBK, 2208). Akivaizdu, kad šie raginimai apima tiek dvasinę, tiek fizinę gyvenimo sritis. Istorijoje kiekviena žmogų supanti aplinka, pradedant šeima, nusistatydavo griežtą veiklos modelį, pagrįstą tuo laikmečiu vyraujančiais papročiais ir vertybėmis (Rugevičiūtė, 2010).

Analizuota medžiaga rodo, kad šeima atlieka tikėjimo ir su juo susijusių vertybių perdavimo funkciją, apimančią ir veiklą artimui.

1.2. Artimojo meilės antropologinis kontekstas

Žmogaus veikla apima tris tarpusavyje susijusias sritis: save patį, artimuosius ir dieviškąjį matmenį. Nors pastarasis ne visada turi apčiuopiamą išraišką, jis yra neatsiejama žmogaus būties dalis. Teologiniuose šaltiniuose Dievo meilė apibūdinama kaip žmogaus egzistencijos ir prasmės pagrindas.

Žmogus kviečiamas atsakyti į Dievo meilę per tarnystę ir atsakomybę už artimąjį (EV, 87). Paklusnumas Dievui reiškia meilę Jam ir artimajam (VS, 4), nes meilė Kūrėjui ir jo kūriniui yra neatsiejama – negalima nuoširdžiai mylėti žmogaus, nemylint Dievo (VS, 14). Atsisakydamas visuomenės primestų iškreiptų meilės sampratų, žmogus atranda prasmę ir eina keliu, kuris veda į vienybę su Dievu (VS, 50). Buvimas su Dievu išlaiko žmogaus gyvybingumą ir įkvepia meilės darbams.

Šiuolaikinėje visuomenėje pastebimas dvasinio matmens silpnėjimas – Dievas dažnai nebeįtraukiamas į kasdienį gyvenimą. Atsivėrimas jo meilei, kaip teigia V. Karaliūnaitė ir kt. (2012), suteikia žmogui džiaugsmo, ramybės ir nukreipia, leidžia įsitraukti į dieviškosios meilės darbus, dalijantis meile su kitais. Taigi Dievas išlieka pagrindiniu žmogaus gyvenimo orientyru, o į šį kvietimą atsakoma meilės veiksmu.

Kalbant apie meilės raišką artimoje aplinkoje pabrėžiama, kad meilė kitam prasideda nuo teisingos meilės sau. Dažnai abejojama, ar tokia meilė nėra egoistinė, tačiau rūpestis savimi rodo gebėjimą saugiai ir atsakingai dalintis meile su kitais jų nežeidžiant ir neribojant.

Artimojo meilės samprata paprastai aptinkama religiniame kontekste. Bažnyčia neatsiejama nuo meilės tarnystės kenčiantiesiems ir stokojantiems (Gedvilienė,

Karasevičiūtė, Trečiokienė, 2010), tačiau šis principas aktualus ir pasaulietinių vertybių požiūriu. Lietuvos valstybinės švietimo strategijos nuostatose artimojo meilė siejama su humanistiniu požiūriu į žmogų (Gudonis, 2014). Krikščioniškas požiūris skiriasi tuo, kad meilės šaltinis yra ne pats žmogus, o Dievas.

Meilė artimajam siejasi su altruistine pasaulėžiūra (Lileikis, 2003) ir žmogaus vidiniu dvasingumu, kuris pagrįstu protu, valia bei gebėjimu išlaikyti pusiausvyrą tarp meilės sau ir kitam (Aramavičiūtė, 1996). Tai leidžia išvengti kraštutinumų – savimeilės ar meilės sau praradimo – ir nukreipia žmogaus veikimą Dievo plano link (Lileikis, 2003). Meilės darbus žmogus atlieka laisvai apsisprendęs ir motyvuotas, todėl jie įgyja dvasinę vertę (VS, 17).

Naujausi tyrimai atskleidė, kad meilė artimajam stiprina socialinius ryšius ir užtikrina psichologinę gerovę, bendruomenės atsparumą bei šeimos darną (Bogdan, McDonald-Harker, Bassi, Haney, 2022). Nepriimdamas savęs ir negerbdamas kitų žmogus negali visiškai išreikšti savo žmogiškosios būties ir suvokti meilės artimajam prasmės (Karaliūnaitė ir kt., 2012). Artimojo meilė įprasmina gyvenimą, suteikia jam kryptį ir moko atsakomybės (Rugevičiūtė, 2010).

Pagrindinė meilės artimajam raiškos erdvė yra šeima, kurioje formuojamos pirmosios vertybinės nuostatos ir patiriama meilė (CA, 39). Krikščioniškai gyvenanti šeima per Bažnyčios mokymą įsilieja į meilės tarnystės misiją (CA, 55), ugdydama asmens pasirengimą gyventi tarnystės gyvenimą (SRS, 46). Taip per Dievo meilę šeimos santykiai plečiasi į platesnę žmonijos bendrystę (DM, 4). Meilės darbai šeimoje yra visų kitų tarpasmeninių santykių pamatas, todėl jų tęstinumas ir nuoseklumas tampa svarbiausia dvasinės brandos sąlyga.

2. Artimojo meilės poreikio šeimos aplinkoje funkcionavimo tyrimo metodologija

Tyrimu siekta palyginti artimojo meilės poreikio pasireiškimą Lietuvos, Lenkijos ir Ukrainos šeimos institucijose. Šios šalys pasirinktos atsižvelgiant į istoriškai susiklosčiusias aplinkybes, bendrą istorinę raidą bei vertybinį pagrindą. Ilgus amžius glaudžiai bendravusios ir tam tikrais laikotarpiais sudariusios vieną valstybinį vienetą, Lietuva, Lenkija ir Ukraina iki šių dienų palaiko pasitikėjimu grįstus santykius tiek tradiciniu, tiek valstybiniu mastu. Dėl religinio konteksto būtent šios šalys – Lietuva ir Lenkija (Romos katalikai) bei Ukraina (graikų apeigų katalikai) – puoselėja katalikiškais vertybėmis grįstą požiūrį į šeimos instituciją, todėl jos pasirinktos kaip palyginimui tinkamiausias regiono kontekstas.

Tyrimas grindžiamas kokybinio tyrimo metodologija, kuri leidžia atskleisti tiriamo reiškinių esmę per asmens patirtį, emocijas ir vertybines nuostatas. Kokybinio tyrimo esmė – ne kiekybinių rodiklių analizė, o gilesnis konkrečių situacijų

supratimas, atsiskleidžiantis per tyrimo dalyvių pasakojimus. Tokia prieiga suteikia galimybę tyrėjui įsigilinti į subjektyvų artimo meilės patyrimą, kurio kiekybiniai metodai negalėtų atskleisti.

Pasirinktas pusiau struktūruoto interviu metodas lėmė ir nedidelę imtį, nes pagrindinis tyrimo tikslas buvo ne nuomonių dažnumo nustatymas, o kokybinis reiškinio pažinimas. Tyrime dalyvavo asmenys, gyvenantys šeimoje ir galintys reflektuoti artimojo meilės pasireiškimą savo aplinkoje. Dalyviai atrinkti tikslinai, atsižvelgiant į jų statusą šeimoje ir gebėjimą perteikti savo patirtį per tikėjimo prizmę. Dėl sukauptos šeiminės patirties ir žinių, grindžiamų Bažnyčios mokymu, šiems asmenims tyrimo kontekste buvo suteiktas ekspertų statusas, kaip tai apibrėžia I. Gaižauskaitė ir N. Valavičienė (2016).

Nedidelį respondentų skaičių taip pat pagrindžia kokybinių tyrimų metodologinė logika. Kaip nurodo I. Gaižauskaitė ir N. Valavičienė (2016), kokybiniuose tyrimuose svarbiausias ne dalyvių skaičius, o duomenų turinio gylis ir pasiektas duomenų prisotinimas. Panašios pozicijos laikosi ir kiti autoriai, teigiantys, kad siekiant identifikuoti pagrindines reiškinio charakteristikas ar išimtis, tyrimui pakanka nedidelės ekspertų imties – maždaug dvylikos asmenų (Masiulevičius, 2022).

Tyrimo rezultatų patikimumą pagrindžia pasiektas duomenų sodrumas, kai naujai gautuose interviu nebeatsirado papildomos, reikšmingai naujos informacijos tyrimo temai. Atliekant pusiau struktūruotus individualius interviu, kaip artimojo meilę pasireiškia šeimos institucijoje, pasiekta teminio stabilumo riba, rodanti, kad analizuojamų duomenų teorinėms išvadoms formuoti pakanka. Kitaip tariant, tyrime pasiekta teorinė duomenų pakankamumo riba, kai nauji respondentų atsakymai tik patvirtino anksčiau nustatytas temas ir nebeatvėrė naujų turinio aspektų. Šis rodiklis užtikrina tyrimo rezultatų patikimumą ir leidžia teigti, kad surinkti duomenys pakankamai atskleidžia tiriamą reiškinį kiekvienoje nagrinėtoje šalyje.

2.1. Tyrimo metodai

Tyrimu siekta tiksliau suprasti artimojo meilės raišką šeimos institucijoje, lyginant kelių šalių atstovų patirtis. Šiam tikslui pasirinktas kokybinis tyrimas, suteikiantis galimybę gauti gilesnius kontekstinius duomenis apie tiriamą reiškinį (Kardelis, 2017). Kaip teigia R. Tidikis (2003), kokybiniuose tyrimuose ypatingas dėmesys skiriamas tyrimo dalyvio patirčių interpretacijai, kuri leidžia atskleisti gilumines prasmės struktūras, todėl pasirinktas pusiau struktūruoto interviu metodas, leidžiantis tyrėjui lanksčiai reaguoti į pokalbio eigą ir gilintis į dalyvių atsakymus.

Tyrimo imtį sudarė po aštuonis asmenis iš Lietuvos, Lenkijos ir Ukrainos (iš viso 24 dalyviai). Respondentai atrinkti tikslingai pagal šiuos kriterijus: etninė kilmė, priklausymas Romos katalikų arba Ukrainos graikų apeigų katalikų bendruomenei, šeimos sudėtis (mažiausiai dvi kartos) ir gyvenimas šeimoje. Tyrimas atliktas laikantis savanoriškumo, konfidencialumo ir anonimiškumo principų.

Taikytas tyrimo metodas – kokybinis. Interviu klausimyną sudaro 7 klausimai, suskirstyti į tris teminius blokus, atskleidžiančius lyginamąjį tyrimo kontekstą. Tyrimo instrumentas suformuotas taip, kad apie tyrimo objektą būtų surinkta kuo objektyvesnė informacija (žr. 1 lentelę).

1 lentelė. Tyrimo instrumento pagrindimas

Klausimų blokas	Klausimų Nr.	Klausimų bloko turinys
Artimųjų rato charakteristika	1	Artimųjų rato sudėtis, artimaisiais laikomų asmenų identifikavimas, <i>artimojo</i> sąvokos apibrėžimas ir jos vartojimas šeimos bei ne šeimos aplinkoje
Artimojo meilės socialinis kontekstas	2–3	Būsimos gyvybės šeimoje išreiškimo aspektai, požiūris į vyresnius ir ligotus šeimos narius, jaunų šeimos narių palaikymo formos skirtingoms amžiaus ir socialinėms grupėms išskyrimas
Artimojo meilės antropologinis (teologinis) kontekstas	4–7	Meilės Dievui pasireiškimo aspektai, meilės Dievui ir meilės artimajam tarpusavio sąsajų išskyrimas, meilės artimajam atsiskleidimas per meilę sau, meilės artimajam, kaip savęs išraiškos, vertinimas, meilės pasireiškimas bendražmogiška prasme, meilės artimajam formavimas šeimoje ir jos vertybinės kryptys, meilės artimajam išraiškos ne tik artimoje šeimos aplinkoje

Tyrimo tikslas – gilesnis artimojo meilės raiškos šeimos institucijoje suvokimas taikant kokybinį metodą, leidžiantį analizuoti tiek asmenines patirtis, tiek vertybinius kontekstus įvairiose kultūrinėse aplinkose.

Respondentų atrankos principai ir demografinė charakteristika. Tyrime dalyvavo 24 respondentai iš trijų šalių: J ($n = 8$), L ($n = 8$) ir U ($n = 8$). Respondentai atrinkti tikslingosios atrankos principu, siekiant užtikrinti lyčių pusiausvyrą ir profesinę įvairovę kiekvienoje šalyje. Iš viso dalyvavo 12 moterų ir 12 vyrų: J – 4 moterys ir 4 vyrai; L – 4 moterys ir 4 vyrai; U – 4 moterys ir 4 vyrai.

Respondentų amžius svyravo nuo 28 iki 54 metų (vidurkis – apie 39 metai). Dauguma dalyvių turėjo aukštąjį išsilavinimą: 16 respondentų (66,7 %) turėjo ma-

gistro arba bakalauro laipsnį, 6 respondentai (25 %) – aukštesnį išsilavinimą, 2 respondentai (8,3 %) – vidurinį su profesine kvalifikacija.

3. Rezultatai

Tyrimo rezultatai pristatomi pasirinktų blokų turinio kontekstuose.

Artimųjų rato charakteristika. Tyrimo rezultatai atskleidžia, kad pagrindinį šeimos ratą sudaro tiesioginiai giminaičiai: „Tėvai, vaikai, broliai, seserys, seneliai, sutuoktiniai.“ Šeimos sudėtis priklauso nuo individualių aplinkybių. Tai atitinka šeimos apibrėžimą, kaip socialinę struktūrą, paremtą giminystės ir emociniais ryšiais (Lietuvos Respublikos Konstitucija, 1992; Ralys, 2014).

Platesnė artimųjų samprata apima tolimesnius giminaičius ir artimais emociniais ryšiais susaistytus asmenis – draugus, kolegas, kaimynus. Lietuviams tai – emocinės paramos šaltiniai (J6), lenkams ir ukrainiečiams – įvairesnės socialinės grupės, įskaitant mokslo draugus, religinių bendruomenių narius ir karo draugus (U3).

Pirmojo bloko tikslas – apibūdinti artimųjų ratą (jo charakteristiką). Tyrimo duomenys apie šeimos narių ir nesusijusių artimųjų identifikavimą pateikti 2 lentelėje.

Palyginus tris šalis, lietuviai šeimos nariais laiko tėvus, vaikus, brolius, seseris, senelius ir kartu gyvenančius giminaičius (J1, J2, J4). Lenkai praplečia šį ratą, įtraukdami sutuoktinius, senelius, kitus giminaičius ir antrosios pusės šeimas (L1, L3, L5), o ukrainiečiai, be tradicinių šeimos narių, dažnai mini ir platesnį artimųjų ratą, į kurį patenka pusbroliai, tetos, dėdės, karo ir kiti draugai (U3, U6). Tiek lenkų, tiek ukrainiečių atsakymuose ryškėja platesnė *artimo žmogaus* sąvoka, apimanti ne tik kraujo, bet ir svarbius socialinius ryšius, pvz., mokslo draugus ar bendradarbius (L7, U5).

Antrojo klausimų bloko tikslas – atskleisti artimojo meilės socialinį kontekstą. Tyrimo duomenys atskleidžia, kad lietuvių, lenkų ir ukrainiečių šeimose artimojo meilė atsiskleidžia rūpesčiu įvairaus amžiaus šeimos nariais – nauja gyvybe, vyresniaisiais ir jaunimu. Gyvybės atsiradimas visose tautose vertinamas teigiamai: lietuviai džiaugiasi ir siūlo pagalbą („žinią priima džiaugsmingai“, J1), lenkai jį laiko „Dievo dovana“ (L3), o ukrainiečiai išlaiko tradicijas, numatydami „krikšto tėvus“ (U7).

Vyrauja rūpestis ir pagarba vyresniųjų atžvilgiu: lietuviai pabrėžia „orumo užtikrinimą“ (J3), lenkai – „globą ir socialinių paslaugų naudojimą“ (L5), ukrainiečiai – „kasdienę atsakomybę ir pagalbą“ (U8). Jaunesniems šeimos nariams suteikiamas „supratimas ir palaikymas“ (J3), lenkai pabrėžia „atsakingą auklėjimą“ (L1), ukrainiečiai – „pagarbą ir materialinę pagalbą“ (U5).

2 lentelė. Artimųjų rato charakteristika

Kategorija	Subkategorija	Pagrindžiantys teiginiai		
		Lietuvos atvejis	Lenkijos atvejis	Ukrainos atvejis
Asmenų, priskiriamų artimųjų ratui, identifikavimas	Šeimos charakteristika	J1: „Šeimą sudaro mama, dukros, žentai, anūkai“ J2: „Mano tikroji šeima esu aš ir vaikai“ J3: „Savo šeima aš laikau save, žmoną ir vaikus“ J4: „Mano šeima – tai tėtis, mama, du broliai, sužadėtinis ir jo šeima“ J5: „Maniškę šeimą sudaro šie žmonės: tėvai, brolis, seneliai, sužadėtinė“	L1: „Tėvai, vaikai, broliai, seserys, jų antrosios pusės ir jų vaikai“ L2: „Broliai, vaikai, seserys, tėvai“ L3: „Žmona, seneliai, tėvai, broliai, seserys“ L4: „Vyras, dvi dukros, mama“	U1: „Patys artimiausi“ U2: „Tėvai, vaikai, seneliai“ U3: „Tėvas, motina, vaikai, žmonos tėvai“ U4: „Tėtis, mama, seneliai“ U5: „Tėvai, vaikai, jų antrosios pusės, seneliai“
	Artimojo sąvokos pozicijos įvardijimas, kai įtraukiami papildomi asmenys iš šeimos	J2: „Artimieji, kurie man būtų artimi, yra broliai, seserys, anyta, pusseserės, pusbroliai, tetos, dėdės“ J3: „...o taip pat tėvai, broliai bei seserys“ J6: „Susiję su giliu saugumo jausmu ir emociniu ryšiu tarp šeimos narių“	L1: „Žentas, marti“ L2: „Kraujo ryšys“ L3: „Dėdės, tetos“ L4: „Teta, vyro broliai ir sesuo, visa giminė“ L5: „Dėdės, tetos“ L6: „Tolimesni giminaičiai“ L7: „Pusbroliai, jų žmonos, žmonos teta su šeima“	U1: „Uošviai, jų antrosios pusės, jų vaikai“ U2: „Arti esantis žmogus, tolimesni giminaičiai“ U4: „Dėdės, tetos, sesės, broliai“ U5: „Dėdės, tetos ir jų antrosios pusės“ U7: „Teta, du pusbroliai“
	Artimojo sąvokos pozicijos įvardijimas, įtraukiant asmenis ne iš šeimos aplinkos	J1: „Žmonės, su kuriais bendrauju artimai. Tai būtų mano draugai, kolegos, giminės“ J2: „Artimu man žmogumi gali būti ir kiti žmonės. Jais gali būti draugės, draugai, kaimynai“ J3: „Į artimų man žmonių ratą priskiriu ir draugus ar gimines“	L1: „Geri draugai, vyro, sesers vyro šeima“ L2: „Geras draugas, priklausantis religinei bendruomenei, broliai ir seserys Kristuje“ L3: „Vienminčiai draugai“ L4: „Vaikystės draugės, geri artimi kaimynai“ L5: „Geri draugai, seni kaimynai“	U1: „Draugės, bendradarbiai, kaimynai“ U2: „Draugai artimesni, šeimos draugai, draugų draugai“ U3: „Karo draugai, artimų draugų ratas“ U4: „Draugės“ U5: „Geri draugai, seni kaimynai, buvę klasiokai“

Jaunimo moralinės pareigos siejamos su „atsakomybe, pagarba ir tautiškumu“ (J3, J4), vyresniųjų – su „patirties perdavimu ir rūpesčiu“ (J8), darbingo amžiaus narių – su „darbštumu, pagarba ir Tėvynės meile“ (J2, L4, U7). Taigi visose trijose tautose artimojo meilė šeimoje grindžiama pagarba, atsakomybe ir tarpusavio pagalba.

Tyrimo duomenys apie vyraujančią artimojo meilės socialinį kontekstą pateikiami 3 lentelėje.

3 lentelė. Artimojo meilės socialinis kontekstas

Kategorija	Sub-kategorija	Pagrindžiantys teiginiai		
		Lietuvos atvejis	Lenkijos atvejis	Ukrainos atvejis
Vyraujančio požiūrio į šeimos narius išsiskaidymas	Būsimos gyvybės šeimoje išreiškimo aspektai	J1: „Žinią apie naują gyvybę priima džiaugsmingai“ J6: „Paskelbimas visiems... su džiaugsmo ašaromis“	L3: „Tai Dievo dovana“ L6: „Su džiaugsmu ir laukimu, pasiūloma pagalba“	U2: „Pozityvus, džiaugsmingas“ U7: „Iš karto numatomi krikšto tėvai“ U8: „Džiaugiamės, padedame būsimiems tėveliams“
	Požiūrio į vyresnius bei ligotus asmenis pasireiškimas	J1: „Užtikrinti orumą, artimųjų rūpestį ir meilę“ J3: „Skiriamas slaugymas ir visapusiška pagalba“	L4: „Globojami iki mirties“ L5: „Pasitelkiami socialiniai darbuotojai“	U3: „Kiekviena gyvybė svarbi – net gelbėjant“ U5: „Globojame, rūpinamės“
	Jaunų šeimos narių palaikymo išraiška	J3: „Išsilinti ir padėti spręsti“ J4: „Rasti tinkamiausius būdus pagelbėti“	L1: „Priimame betarpiškai, su meile“ L7: „Auklėti – taisyklių laikymasis“	U1: „Pirmiausia auklėja šeima (vėliau – mokykla)“ U5: „Paremiame materialiai“

Kategorija	Sub-kategorija	Pagrindžiantys teiginiai		
		Lietuvos atvejis	Lenkijos atvejis	Ukrainos atvejis
Šeimai būdingų moralinių pareigų išskyrimas	Moralinių pareigų jauniems šeimoms nariams išskyrimas	J3: „Tautiškas, patriotizmas, pagarba vyresniems, tolerancija“ J4: „Pagarba, geros manieros, dėkingumas, meilė artimui“	L2: „Vaikai turi klausyti tėvų ir artimųjų“ L3: „Atsakomybė už kasdienes pareigas namuose“	U1: „Išklausyti į vyresniųjų nuomonę ir patirtį“ U8: „Gerai mokytis ir pavyzdingai elgtis“
	Moralinių pareigų darbingiems šeimoms nariams išskyrimas	J2: „Atsakomybė darbai ir šeimos išlaikymui“ J8: „Padėti ne tik saviems, laikytis šeimos tradicijų“	L2: „Tarpusavio pagarba ir gebėjimas priimti pagalbą“ L4: „Išlaikyti šeimą, būti ištikimais“	U2: „Finansiškai pasirūpinti nedarbingais, padėti seneliams“ U4: „Sąžiningai dirbti ir rodyti pavyzdį jaunimui“
	Moralinių pareigų vyresniems šeimoms nariams išskyrimas	J3: „Patirties perdavimas jaunajai kartai“ J4: „Pagarba, meilė artimui, kultūra, dėkingumas“	L2: „Perduoti patirtį veiksmais ir pabrėžimais“ L3: „Būti tikėjimo pavyzdžiu, gerbti Tėvynę, perduoti tradicijas“	U2: „Dalintis išmintimi, žinoti, kada padėti“ U4: „Pasakoti apie giminę ir jos istoriją“

Santykiyje su aplinka lietuviai akcentavo „artimojo meilę, teisingumą ir atlidumą“ (J3, J8), lenkai – „sąžiningumą, meilę Dievui ir Tėvynei“ (L1–L6), ukrainiečiai – „pagarbą ir atsakomybę už kitą“ (U1–U8). Vienas dalyvis pažymėjo: „Jei visi laikytųsi Dešimties Dievo įsakymų, nebūtų nei karo, nei bado“ (U3).

Meilė Dievui visose tautose dažniausiai reiškia per religines praktikas – maldą, Mišias ar Bažnyčios lankymą (J1, L1, U2). Ji tampa artimojo meilės pagrindu, kuri lietuviams siejasi su „vertybinėmis nuostatomis ir darbais“ (J6D), lenkams – su „kantrybe ir pagalba“ (L1–L8), ukrainiečiams – su „tarnyste ir pasiaukojimu“ (U2, U8).

Visos tautos sutaria, kad artimojo meilė pirmiausia ugdoma šeimoje per tėvų pavyzdį ir rūpestį (L2, U6), o visuomenėje ji reiškiasi per pagalbą, pasiaukojimą ir nuoširdų bendravimą (J1, J4).

Artimojo meilės antropologinio-teologinio konteksto tyrimo duomenys pateikti 4 lentelėje.

4 lentelė. Artimojo meilės antropologinis-teologinis kontekstas

Kategorija	Subkategorija	Pagrindžiantis teiginys		
		Lietuvos atvejis	Lenkijos atvejis	Ukrainos atvejis
Bendrujų žmonių moralinių nuostatų įvertinimas	Moralinių nuostatų siekiamybės artimojoje aplinkoje išraiška	J1: „Šeima – maža bendruomenė... pagarba, tolerancija, bendradarbiavimas“ J6: „Bendruomeniškumas ir atsakomybė už artimiausią aplinką“	L1: „Šiluma, materialinė ir moralinė pagalba“ L2: „Pagalba, rūpestis, priėmimas“	U1: „Elgiamasi pagarbiai, nekonfliktiškai“ U2: „Padėti pažeidžiamiesiems, įtraukti visas amžiaus grupes“
	Svarbiausių moralinių nuostatų išskyrimas globaliu mastu	J1: „Pagarba, tolerancija“ J2/J5: „Laikytis Dešimties Dievo įsakymų“ J7: „Rūpestis, pagarba, meilė“	L1: „Pamaldumas, sąžiningumas, teisingumas, meilė Dievui“ L2: „Nedaryti kitam to, ko nenori sau“ L5/L6: „Nekenkti, gerbti“	U1: „Problemų sprendimas“ U3: „Jei laikytųsi Dešimties įsakymų, nebūtų karo, bado“
	Moralinių nuostatų pagrindo išskyrimas	J1: „Vidinis dialogas, vedantis į darną“ J6: „Kultūrinio-ekonominio – moralinio-religinio matmens apmąstymai dėl bendrojo gėrio“	L3: „Atsakomybė už save“ L7: „Asmeninė finansinė savitvarka; bendravimas be piniginių reikalų“	U1: „Bendruomenė nebūtinai religinė, moralinės taisyklės bendros visiems – pagarba nepaisant tikėjimo“

Kategorija	Subkategorija	Pagrindžiantis teiginys		
		Lietuvos atvejis	Lenkijos atvejis	Ukrainos atvejis
Artimojo meilės sąsajos su meile Dievui	Meilės Dievui pasireiškimo aspektai	J1: „Ryšys su Dievu – vidinis dialogas“ J2: „Meilė Dievui reiškiasi per rūpestį artimu“	L1: „Maldos, Mišios, dėkojimas“ L5: „Asmeninis ryšys su Dievu, suteikiantis ramybę“	U1: „Noras priartėti“ U3: „Religinės praktikos ir tradiciniai ritualai“
	Meilės Dievui sąsajų su meile artimajam išskyrimas	J3: „Mylėk artimą kaip save pagal Dievo žodį“ J4: „Tikėjimas ir teisingumas priimant kitą“	L2: „Ką jauti Dievui, jauti artimajam“ L3: „Kasdieniai veiksmai: kantrybė, pagalba, atsiprašymas“	U3: „Tarnystė artimajam; Dievo ir artimojo meilė neatskirama“ U4: „Gerbdamas žmogų, gerbi Dievą“ U8: „Nenorėti, kad kitas kentėtų“
	Šeimos ribų praplėtimo kitų žmonių atžvilgiu galimybės	J1 / J6: „Ribos egzistuoja; praplėtimas tiek, kiek leidžia sąžinė“ J2: „Svetimų priimti nelinkęs“	L1: „Platus ratas, bet su atsakomybės ir saugumo ribomis“ L4: „Natūralus plėtimas gimimu, santuoka“	U1: „Artimuoju tampama laikui bėgant ir įgijus pasitikėjimą“ U2: „Išleidžiami giminaičiai, draugai, nukentėję nuo karo“ U3: „Visi broliai, išskyrus priešiškus“
Meilės artimajam pasireiškimas per meilę sau	Meilės sau atsiskleidimo įvertinimas	J1: „Pagarba sveikatai, rūpinimasis ja, prigimčiai“ J2: „Rūpestis savimi – rūpestis sveikata ir intelektu“	L5: „Rūpintis sveikata, rasti laiko poilsiui“ L8: „Neapleisti dvasinių dalykų, bet rūpintis kūnu“	U1: „Sveikatos priežiūra, kad netaptum našta“ U3: „Dievas myli, todėl priimu save su trūkumais“
	Meilės artimajam, kaip savęs paties, išreiškimas	J2: „Rūpestis artimaisiais, kaip rūpestis savimi“ J4: „Priimti kitą besąlygiškai, kaip priimi save“	L3: „Ką jauti Dievui, jauti artimajam; kantrybė, pagalba, atsiprašymas“ L5: „Nedaryti kitam blogo, kurio pats nenorėtum“	U2: „Nedaryk kitam, ko pats nenorėtum; daryk gera“ U8: „Pagelbėti vienas kitam“
	Meilės pasireiškimas bendražmogiška prasme	J6: „Meilė puoselėjama gyvenime, verta tikslinti sąvokas“	L3: „Gyventi ne tik dėl kūno, bet ir dėl tikėjimo“	U3: „Žmogus – Dievo kūrinys“

Kategorija	Subkategorija	Pagrindžiantis teiginys		
		Lietuvos atvejis	Lenkijos atvejis	Ukrainos atvejis
Meilės artimui atsiskleidimas šeimoje	Meilės artimajam formavimo šeimoje vertybinės kryptys	J3: „Atsakomybė, pokalbiai, Bažnyčios lankymas“ J4: „Išmokstama šeimoje per pavyzdžius“	L1: „Bažnyčia vieniša, žmogus žmogui – ne priešas“ L3: „Vaikai mato, kad padedama ir kitiems“	U1: „Ugdoma pagarba, taikus konfliktų sprendimas“ U8: „Iškiepyta nuo vaikystės per senelius ir tėvus“
	Į artimai aplinkai nepriklausančių asmenų orientuotos meilės artimajam pasireiškimas	J1: „Pagalba, supratimas, palaikymas“ J4: „Aukojamas laikas be atlygio“	L1: „Suteiktas būstas, kasdienė praktinė pagalba“ L3: „Susilaikymas nuo smurto, atleidimas“	U1: „Pagalba kaimynui, savanorystė karo centruose“ U2: „Aukos šaliai“ U3: „Rizika gelbėjant evakuojamuosius“
	Artimojo meilės šeimoje išraiškos pateikimas per vertybinius kriterijus	J6: „Meilė – davimas: rūpestis, atsakomybė, pagarba“	L1 / L3: „Dvasingai, per Dievą; piktybė – puikybė“	U4: „Tėvai mylėjo ir mus to išmokė“

Palyginus Lietuvos, Lenkijos ir Ukrainos atstovų tyrimo rezultatus, išryškėjo lietuvių ir lenkų požiūrio į kitą žmogų panašumai, didžiąja dalimi nulemti tos pačios religijos ir bendrų istoriškai susiklosčiusių kultūrinių patirčių. Ukrainos išskirtinumas rėmėsi susiklosčiusia situacija dėl karo veiksmų šalyje, tačiau vertybinės sistemos pagrindo tai iš esmės nepakeitė.

Tyrimuose ateityje būtų tikslinga giliau analizuoti šeimos, kaip vertybinės sistemos formuotojos, vaidmenį, įtraukiant platesnį respondentų spektrą ir skirtingas kultūrinės bei konfesinės aplinkas. Vertėtų tirti, kaip šeimos politikos priemonės ir švietimo sistemos vertybinis ugdymas prisideda prie artimo meilės raiškos už šeimos ribų. Be to, reikėtų analizuoti, kokie socialiniai ir religiniai veiksniai lemia krikščioniškųjų vertybių perimamumą tarp kartų bei jų sąsajas su visuomenės socialine darna.

Išvados

1. Šeima yra pirminė aplinka, tiesiogiai veikianti asmens formavimąsi ir visišką asmenybės atsiskleidimą. Šeimos atsakomybė krikščioniškuoju požiūriu remiasi kiekvieno jos nario gyvybės saugojimu, besąlygišku vertingumu ir asmeniui skirta pagarba. Nepaisant asmenų, sudarančių šeimos vienetą, skaičiaus, šioje aplinkoje asmuo įgyja pirmuosius bendravimo įgūdžius, tas modelis vėliau taikomas ir platesnėje socialinėje aplinkoje. Bendryste paremta kategorija apima ir artimo meilės darbus, kurių sąmoningas pasirinkimas bei kryptingumas apima platesnį nei asmeninę šeima darinį.
2. Kalbant apie meilę artimajam krikščioniškuoju požiūriu, žmogus skatinamas prisiimant Dievo duotą atsakomybę nepalijamam rūpintis artimuoju. Savo pastangų žmogui neužtenka, nes be dieviškojo elemento artimojo meilės darbai ilgainiui praranda prasmę ir galiausiai išsikreipia. Vis tik altruistinis požiūris į kitą asmenį yra ribotas dėl fizinio žmogaus ribotumo, nes savo darbais pasiekti kiekvieno žemės atstovo neįmanoma. Gyvenimo specifika lemia, kad dažnai šeimoje žmogus praleidžia daugiausiai laiko, todėl būtent ten ir yra didžiausia galimybė skleisti artimojo meilę. Vis tik pradėjus meilės mainų kelią artimame šeimos rate, vėliau šis ryšys plečiasi ir apima kitus, jau ne šeimos rate esančius žmones.
3. Visuomenės uždaramas lemia aiškią ribą tarp artimoje aplinkoje esančių ir joje nesančių asmenų, tai iškreipia požiūrį į kitą žmogų. Tyrimas patvirtina, kad šeima yra pagrindinė vertybinės sistemos, grindžiamos artimojo meile, formavimo vieta, kuri formuoja požiūrį ir elgesio modelius. Nors ukrainiečių šeimose artimųjų ratas paprastai platesnis nei lietuvių ar lenkų, visų tautų pagrindinis iššūkis lieka artimojo meilės ribų išplėtimas už šeimos ir artimųjų rato, siekiant platesnio visuomeninio poveikio. Lietuvos respondentų nuosaukus požiūris ir atsargus kalbėjimas siejamas su istorinėmis patirtimis bei visuomenės normomis, o jų artimojo meilės nesusiejimas su Dievo veikimu atskleidžia krikščioniškojo požiūrio spragas. Lenkijos atstovų požiūris – priešingai, atskleidžia galias katalikų tradicijas, akcentuojant meilę sau ir kito matymą. Ukrainiečių atsakymai išsiskiria plačiu artimojo meilės supratimu, stipriu nacionaliniu tapatumu ir pareigų – nuo šeimos iki šalies masto suvokimu, o jų konservatyvesnė socialinių paslaugų ir savitarpio pagalbos samprata gali būti susijusi su religiniais ir geopolitiniais veiksniais. Šių skirtumų kontekste matomas tvirtas susitelkimas veikti Tėvynės labui, atitinkantis bendrąsias Europos moralines normas.

Literatūra

- [AL] Pranciškus. (2016). *Amoris laetitia: Apie meilę šeimoje*. https://eis.katalikai.lt/vb/popieziai/pranciskus/ap-paraganimai/2016-03-19_amoris-laetitia
- [CA] Jonas Paulius II. (1991). *Centesimus Annus*. http://www.lcn.lt/b_dokumentai/enciklikos/centesimus-annus.html
- [EV] Jonas Paulius II. (1995). *Evangelium Vitae*. Vilnius: Aidai.
- [SRS] Jonas Paulius II. (1987). *Sollicitudo Rei Socialis*. https://eis.katalikai.lt/vb/popieziai/jonas_paulius_ii/encikliko/sollicitudo-rei-socialis
- [VS] Jonas Paulius II. (1994). *Veritatis Splendor*. Vilnius: Aidai.
- Aramavičiūtė, V. (1996). Dvasingumas ir meilė. *Acta paedagogica Vilnensia*, 3, 67–85. <https://www.zurnalai.vu.lt/acta-paedagogica-vilnensia/article/view/9389/7229>
- Bogdan, E. A., McDonald-Harker, C., Bassi, E. M., Hancy, T. J. (2022). Holding together after disaster: The role of social skills in strengthening family cohesion and resilience. *Family Relations*, 72 (4), 2194–2214. DOI: <https://doi.org/10.1111/fare.12791>
- Collins, A. M., Warburton, W. A., Bussey, K. (2024). Factor structure and psychometric properties of the Digital Communication Empathy Scale (DCES). *International Journal of Human-Computer Studies*, 183, 103183. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.ijhcs.2023.103183>
- Gaivenytė-Butler, J., Keinys, St., Noreikaitė, A. (2008). *Lietuvių kalbos terminų žodynai*. Lietuvių kalbos institutas.
- Gaižauskaitė, I., Valavičienė, N. (2016). *Socialinių tyrimų metodai: kokybinis interviu*. Vilnius: VĮ Registrų centras. <https://cris.mruni.eu/server/api/core/bitstreams/6bc9b0c7-425b-4420-a2cd-e6ec2d12736a/content>
- Gedvilienė, G., Karasevičiūtė, S., Trečiokienė E. (2010). Savanorystė socialinių gebėjimų ugdymo koncepcijoje. *Soter*, 33 (61), 79–92. <https://etalpykla.lituanistikadb.lt/object/LT-LDB-0001:J.04~2010~1367171938040/J.04~2010~1367171938040.pdf>
- Gudonis, V. (2014). Aktualios problemos Rolando Jančiausko daktaro disertacijoje „Jaunesniojo amžiaus vaiku humaniškumo ugdymas kūno kultūros pamokose“. *Sporto mokslas*, 1, 74–75. https://www.vdu.lt/cris/bitstream/20.500.12259/99860/1/ISSN2424-3949_2014_N_1.PG_74-75.pdf
- Hadjadj, F. (2016). *Kas yra šeima?* <https://www.bernardinai.lt/2016-02-01-kas-yra-seima/>
- Jonas Paulius II. (1980). *Dives in Misericordia*. https://eis.katalikai.lt/vb/popieziai/jonas_paulius_ii/enciklikos/dives-in-misericordia
- Karaliūnaitė, V., Anužienė, I., Kačergienė, D. (2012). Projekto „Mano gyvenimo mokytojas“ tikslingumas sociokultūrinio ugdymo požiūriu. *Profesinis rengimas: tyrimai ir realijos*, 22, 68–78.
- Kardelis, K. (2017). *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai (6-tasis leidimas)*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras.
- Katalikų Bažnyčios katekizmas (3-čiasis leidimas)*. (2015). Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai.
- Kavoliūnaitė-Ragauskienė, E. (2011). The reality of public family policy: Possibilities for identifying the relationship between measures and outcomes. *Teisės problemos*, 3 (73), 39–76.
- Lewis, C. S. (2007). *Tiesiog krikščionybė*. Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai.
- Lietuvos Respublikos Konstitucija*. (1992). <https://www.lrs.lt/home/Konstitucija/Konstitucija.htm>
- Lileikis, S. (2003). Altruizmo fenomenas: jo sampratos ir ugdymo traktuotės. *Tiltai. Priedas*, 15, 185–204.
- Masiulevičius, A. (2022). *Pagrindinių kokybinių charakteristikų, taikytinų finansinėse ataskaitose nustatytų iškraipymų svarbai vertinti, identifikavimas. Buhalterinės apskaitos teorija ir praktika*, 1–19. DOI: <https://doi.org/10.15388/batp.2022.41>.
- Visuotinė lietuvių enciklopedija*. (2013). T. 23. Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras.
- Ralys, K. (2014). Moralinis jaunos dvasingos šeimos paveikslas. *Mokslo Lietuva*. <http://mokslolietuva.lt/2014/02/moralinis-jaunos-dvasingos-seimos-paveikslas/>
- Rugevičiūtė, R. G. (2010). *Gyvenimo prasmės ieškojimo problemiškas ir krikščionybės atsakas*. *Soter*, 33 (61), 137–150.
- Sun, Z. (2023). Internet use influences digital empathy: A survey on Chinese young adults. *Journal of Education, Humanities and Social Sciences*, 8, 264–272. DOI: <https://doi.org/10.54097/ehss.v8i.4259>
- Šventasis Raštas*. (1998). A. Rubšio, Č. Kavaliausko vertimas. Vilnius: Katalikų pasaulis.
- Tidikis, R. (2003). *Socialinių mokslų tyrimų metodologija*. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas.

THE PRESUMPTION OF NEIGHBOURLY LOVE AS A FAMILY COMMUNITY IN THE CONTEXT OF MODERN SOCIETY

Laimutė Anužienė, Aušra Gruodienė

Summary

This qualitative, cross-cultural study examines how neighbourly love is understood and practised within family life in three historically and religiously connected contexts, Lithuania, Poland and Ukraine. Framed by Christian moral anthropology and the family's social role, the article argues that neighbourly love functions as a structuring force within intra-familial relationships, and extends outwards into broader community life. It further shows that while a shared Catholic heritage produces strong commonalities across the three countries, contemporary socio-political conditions, most notably the war in Ukraine, shift the emphasis on how families translate values into everyday practices.

Aim and scope: The study compares the perceived need for and expression of neighbourly love in family settings, identifying similarities and differences across the three countries. Lithuania, Poland and Ukraine were selected due to their intertwined histories, overlapping religious traditions (Roman and Greek Rite Catholicism), and the likelihood that they share similar value frameworks. The analysis focuses not on 'love' as an abstract concept, but on its actual social, moral and theological expressions, as described by adults living in multi-generational households.

The conceptual background rests on two key ideas: the family as a primary moral community that shapes identity and intergenerational responsibility, and the neighbour as anyone with whom one shares supportive, meaningful relationships, ultimately extending to all humanity. Grounded in Christian teaching on the unity of love for God and others, the framework integrates theological and contemporary research on empathy, altruism and family resilience to explain how emotional and social skills sustain prosocial behaviour beyond the home.

The study used qualitative, semi-structured interviews with 24 adults (eight per country) from multi-generational families to explore faith-related meanings. The interviews focused on family boundaries, neighbourly love across life stages, and theological-anthropological dimensions, with the analysis continuing until thematic saturation in each country.

The findings show that across Lithuania, Poland and Ukraine, families welcome warmly new life, offering emotional and practical support, although Poles link birth to faith, and Ukrainians emphasise tradition and moral continuity. Care for the elderly and infirm similarly reflects compassion and dignity, with cultural

nuances: Lithuanians focus on an emotional presence, Poles on steadfast duty, and Ukrainians on self-sacrificial protection shaped by war.

Support for youth across all the countries centres on guidance, discipline and shared problem-solving. Lithuanians stress empathy and balanced consequences, Poles highlight encouragement and value transmission, while Ukrainians emphasise responsibility, respect, and institutional roles in preparing the next generation.

Across all countries, respect for elders and ethical behaviour are key duties for youth, with Poles and Ukrainians stressing diligence in studies and Lithuanians emphasising civic and patriotic values. Adults prioritise responsibility, care and financial integrity; Poles add respect and dignity at work, Ukrainians highlight support, peace-making, and love of the homeland. For elders, the duties focus on transmitting faith and wisdom, while remaining supportive but not burdensome.

Love of God is expressed through personal relationships, religious practice, and the cultivation of virtue. Poles show the strongest ritual engagement, Ukrainians pair devotion with spiritual struggle, and Lithuanians range from deep faith to pragmatic belief.

Most participants view the love of God and the neighbour as inseparable, expressed through service, patience, and everyday peace-making. A few Lithuanians separate the two, framing neighbourly love in secular terms, while Ukrainians extend it to national solidarity amid war.

Self-love is seen as responsible self-care and balance; Poles add spiritual depth, and Ukrainians link it to not burdening others. Translated into neighbourly love, it becomes empathy, forgiveness and practical kindness, with Lithuanians stressing acceptance, Poles faith-based reciprocity, and Ukrainians realistic compassion.

Across Lithuania, Poland and Ukraine, neighbourly love is shaped within families through daily care, moral teaching and shared faith. In Poland, the Church extends this familial care into community charity, while in Ukraine it grows from early lessons in mutual help and wartime solidarity. Beyond kinship, neighbourly love appears as service, generosity and civic responsibility.

All three cultures value welcoming new life, caring for the elderly and guiding youth as moral duties. Lithuania emphasises family unity, Poland emphasises the transmission of faith, and Ukraine emphasises solidarity shaped by crisis.

Neighbourly love appears as active responsibility, rooted in theology or humanism, and remains strong despite secularisation. Crises broaden the idea of the 'neighbour', reinforcing civic care, while future research should explore youth and digital expressions of empathy and altruism.

Conclusion: In Lithuania, Poland and Ukraine, neighbourly love is a living grammar of family life, expressed in the joy of birth, sustained in care for the vulnerable, and practised in the patient formation of the young. Its theological

grounding varies in prominence, but its social effects are unmistakable: families that give time, attention, resources and forgiveness become seedbeds of solidarity, radiating care from the household to the nation, and, in the Christian vision, to humanity at large.

In future research, it would be important to explore the role of the family as a primary agent of value formation across diverse cultural and religious contexts. Further studies should examine how family policy and value-based education contribute to the expression of neighbourly love beyond the family circle and to the intergenerational transmission of Christian values that foster social cohesion.